

Främlingen och socialt ansvar i urkristen miljö

Hur är den klangbotten ut som Jesus undervisar från och ur vilken Jesusrörelsen växer fram? Historisk insikt visar att social omsorg i olika avseenden var en självklar del av judisk samtida fromhet. Den anknyter Jesus och urkristendomen till och bär vidare.

Abraham modell för rätt attityd till främlingen

På Jesu tid var Abraham det stora föredömet för gästfrihet.

*Herren visade sig för Abraham i Mamres lund. Abraham satt i tältöppningen under den hetaste tiden på dagen. Han såg upp och fick se tre män stå där framför honom. Då reste han sig från sin plats i tältöppningen och skyndade emot dem och kastade sig till marken. Herre”, sade han, ”visa mig den hedern att du inte går förbi din tjänare. Låt mig hämta lite vatten så att ni får tvätta av era fötter. Sedan kan ni lägga er och vila under ett träd, så tar jag fram lite mat som ni kan styrka er med innan ni fortsätter — nu när ni ändå har kommit vägen förbi.” De svarade: ”Ja, gör det!” Abraham skyndade sig in i tältet till Sara och sade: ”Fort, tag tre mått av det bästa mjölet och baka bröd.” Sedan sprang Abraham bort till boskapen, tog en fin spädkalv och gav den till en tjänare, som skyndade sig att anrätta den. Han tog tjockmjölk och sötmjölk och kalven som han låtit anrätta och satte fram åt dem. Självs stod han bredvid dem under trädet medan de åt. **1 Mos 18:1-8***

Abraham var känd i judisk och tidig kristen tradition som en man av barmhärtighet som tog sig an flyktingar och gav till välgörenhet. Texten visar hans gästfrihet där han öppnar sitt hem och bjuder tre okända män på mat. Den man äter med står under hemmets beskydd. I beduinkulturen är detta bevarat så att man kan stanna tre dagar och lita på värdens generositet. Det är intressant att de tre männen tolkas som araber i tidig judisk tradition.

Abraham tog emot alla i sitt tält i Mamre. Abrahams gästfrihet var vida känd. En antik midrash (bibeltolkning) till 1 Mos 21:33 tolkar Abrahams **tamarisk** (heb. *eshel*) som "värdshus" (heb. *eshel*). Dit kom både rika och fattiga. Generositeten sågs som ett utflöde av kärleken från Gud och därför kallades Abraham **Guds vän**.

För att hålla öppet för alla främlingar ansågs Abrahams tält vara försedd med öppningar åt alla fyra väderstreck. Där hade han "tältmöten" och fick besökaren att komma till tro på Herren.

Abrahams reservationslösa generositet att öppna för tre främlingar som kommer från öknen utan att fråga om bakgrund och referenser, hyllas av rabbiner. Det var ett risktagande att öppna hemmet åt okända. Men Abrahams kärlek till människor översteg fruktan. I detta var han en *imitatio dei* – Gudsefterföljare. Inspirerad av Abraham skriver rabbi Ben Yochanan som levde i Jerusalem på 100-talet före Jesus: *Låt ditt hus stå vidöppet, låt de fattiga umgås i ditt hus* (Mishna Avoth 1:5a).

Ordet filantropi motsvaras på Jesu modersmål av *tzedaaq*. Det hebreiskt ordet *tzedaaq* glider i innebörd från betydelsen rätt, rättvisa till att under Jesus tid även få innebörden allmosa. Det abstrakta ordet "rättfärdighet" får alltså även konkret innebörden "gåva". Det kan var detta Jesus vill framhålla i bergspredikan: *Om inte er rättfärdighet överträffar de skriftlärdas och fariséernas så kommer ni inte in i himmelrike* (Matt 5:20). I så fall blir innebörden, *om era allmosor inte överträffar fariséernas allmosor, kommer ni inte in ...*

I sin undervisning i Bergspredikan förutsätter Jesus att hans lärjungar ska praktisera allmosegivande (Matt 6:1f). Hans efterföljare följer samma praxis som i den samtida judendomen. Likt andra rabbiner framhåller Jesus sinnelagets betydelse och att givandet inte skulle vara skryt. En anonym skriftlärdd sa angående sinnelaget när man ger allmosor: *Det finns fyra sorters allmosegivare. Den som vill ge (själv) men inte att andra ger. Han är missunnsam (eg. "hans öga är dåligt"). Den som vill att andra ger, medan han själv låter bli. Han är missunnsam mot sig själv. Han som önskar ge själv och att andra ger - han är from (eg. "han är chasid"). Han som inte ger och inte vill att andra ska ge - han är ond* (Mishna Avoth 5:13).

Rabbinerna kallade dem snåla som inte ville ge generöst för att de hade ett "dåligt öga". Detta är innebörden av Jesu undervisning i Bergspredikan, där 'bra öga' betyder generositet och 'dåligt öga' snålhet (Matt 6:22-23).

Socialt engagemang

Kombination av daglig hjälp för kringvandrande tiggare och långsiktig hjälp till lokala fattiga. Daglig utdelning antyder måltid, typ soppkök. Maten kom inte från skördar från församlingsbor eftersom de sålt egendomar, utan från insamlade fonder.

Kringvandrande tiggare fick mat för en dag i taget. Möjligen är det tiggarens bön som reflekteras i Fader vår: *Ge oss idag vårt dagliga bröd...* De fattiga som bodde i byn fick mat en gång i veckan.

Urförsamlingens sociala engagemang låg i det andliga DNA de hade med sig i den judiska kulturen och tron. Enligt judiska källor fanns två slag av hjälpverksamhet i Jerusalem: a) Varje fredag fick fattiga som bodde i staden pengar motsvarande 14 måltider. b) den fattige besökaren fick mat och dryck varje dag från en vagn som tidigare rullat från dörr till dörr och samlat in allmosor. Detta är med all sannolikhet modeller som Jerusalemförsamlingen hämtat intryck från (Apg 6:1-6).

Etiska drivkraften att ta sig an behövande hämtade rabbinerna från toran: *du skall älska din nästa som dig själv. Jag är Herren* (3 Mos 19:18). Motiveringen är att folket själva har erfarenhet som flyktingar från Egypten. Uttrycket att 'älska sig själv' kan även översättas 'som är som du (själv) är' (heb. *kamocho*). Det tolkades så att det syftade på Gudsavbilden. Det blir en uppmaning att se nästan som en Guds avbild med oändligt värde. Det är människans egenvärde som motiverar engagemang, inte gruppstillhörighet eller mänsklig status.

Jakob, Jesu halvbror som under decennier ledde församlingen i Jerusalem skriver *...att söka upp faderlösa och änkor i deras nöd och hålla sig själv obesmittad av världen, det är en fromhet som är ren och fläckfri inför vår Gud och fader (Jakobs brev 1:27).*

Den tidiga kristna litteraturen känner till sådana som inte brydde sig om fattiga, exempelvis gnostikerna. Församlingsledaren Ignatius av Antiochia (omkring år 117) klagar över sådana som inte har omsorg: *Kärleken bryr de sig inte om, inte heller änkan eller den faderlöse eller den nödlidande, den fångne eller den frigivne, den hungrige eller den törstige (Ignatius brev till Smyrna 6:2).*

Barnabas brev som felaktigt tillskrivs Bibelns Barnabas och ingår i skriftsamlingen Apostoliska Fäderna kom till omkring år 100. Här kritiseras människor som inte tar sig an hjälpbehövande: *De tänker inte på änkor och faderlösa, är inte beredda till gudsfruktan utan till ondska (Pseudo Barnabas brev 20:2).* Barnabas uppmanar till generositet: *Bli inte sådan att du räcker ut händerna för att ta emot men drar undan dem från att ge (19:9).*

I Rom uppmanade Klemens vid ungefär samma tid att ge till de fattiga: *Den starke skall stödja den svage och den svage se upp till den starke. Den rike skall hjälpa den fattige, och den fattige får tacka Gud för att han fått någon som kunde hjälpa honom i hans nöd (1 Klem 38,2).*

Missbruk av allmosor

Kyrkofadern Origenes som föddes i Alexandria omkring 185 e Kr menade att man borde undersöka orsakerna till fattigdom. Han förordade att man tog reda på behovens omfattning, exempelvis antalet barn som behövde hjälp.

Didache från perioden 80-120 efter Jesu tid uppmanar att ge till behövande. Men det ska inte ske urskillningslöst, vilket visar att det förekom missbruk: *Ge åt var och en som ber dig och kräv det inte tillbaka, ty Fadern vill att man skall ge åt alla de gåvor man fått av honom. Salig den som ger enligt budet, ty han är fri från skuld. Men ve den som tar emot! Om någon tar emot därför att behöver det, skall han gå fri från skuld. Men den som inte behöver skall avge räkenskap om varför han tog emot och till vilket ändamål. Han skall komma i fängelse och förhöras om vad han har gjort, och han slipper inte ut förrän han har betalt det sista öret. Om detta heter det: "Låt din allmosa svettas i dina händer tills du vet till vem du ska ge (Didache 1:5-6).*

Kristna föredömen

I ett brev år 362 till överste prästen över provinsen Galatien, klagar kejsare Julianus i Rom att hedningarna inte tar efter de kristnas dygder. Det som ger de kristna framgång, menar han var att de tog hand om främlingen, vårdade gravar av de döda och hade hög moral. Han beordrade att hotell skulle byggas så att främlingen skulle kunna övernatta. Även de utan pengar skulle inbjudas att stanna.

Denne Julianus 'avfällingen' uttryckte också att hedningar i likhet med de kristna skulle skänka frivilliga gåvor till behövande, till hjälplösa och fattiga. "Ingen jude behöver tigga" sa han. Från judarna hade de kristna hämtat förebilden att ge generöst. Julianus instruerar prästerna vid hednatemplen att ta socialt ansvar med motiveringen att kristna gjorde det. Så här skriver han år 362 angående de kristna:

"Varför ser vi inte att det är deras godhet mot främlingar, deras vård av de dödas gravar, deras hyckleri om ett heligt liv som gjort mest för att föröka ateismen kristendomen)... För det är en vanheder att, när ingen jude någonsin tigger, och de ofromma Galiléerna (kristna) ges stöd åt inte bara sina egna fattiga utan också våra, så ser alla att vårt folk saknar hjälp från oss. Undervisa de som har grekisk (hednisk) tro att bidra till offentlig hjälp av detta slag".

Göran Lennartsson